

3.2. De la societat islàmica a la feudal

a) La societat islàmica anterior a la conquesta

- Context d'expansió feudal generalitzada a la península Ibèrica. Des de 1212 desintegració de l'imperi almohade (Navas de Tolosa)
- La Batalla de Muret (1213) ► Corona d'Aragó: fi de la projecció occitana.
- Des de mitjan s. XII es va acordar el futur “repartiment” del Sharq al-Andalus entre els regnes cristians: Castella i la Corona d'Aragó ► el territori valencià quedà en l'òrbita d'expansió dels comtes-reis.
 - Tractat de Tudilén, 1151: taifes de València, Dénia i Múrcia a la Corona d'Aragó.
 - Tractat de Cazola, 1179: taifes de València i Dénia a la Corona d'Aragó.
 - Tractat d'Almirra, 1244 (amb la conquesta molt avançada): línia Biar-Busot.
- La conquesta de València ► dirigida per la monarquia.
- La Corona va unir tots els interessos implicats en una expansió d'aquesta importància: noblesa (senyoriu i botí), mercaders (nous mercats), camperols (noves terres, condicions més avantatjoses), Església, i la monarquia (augmentar el poder reial) ► actuà com catalitzadora de l'esforç militar i marcà els ritmes i la direcció.

TRATADOS DE TUDILLÉN Y CAZOLA: EL REPARTO PREVISTO DE LAS CONQUISTAS

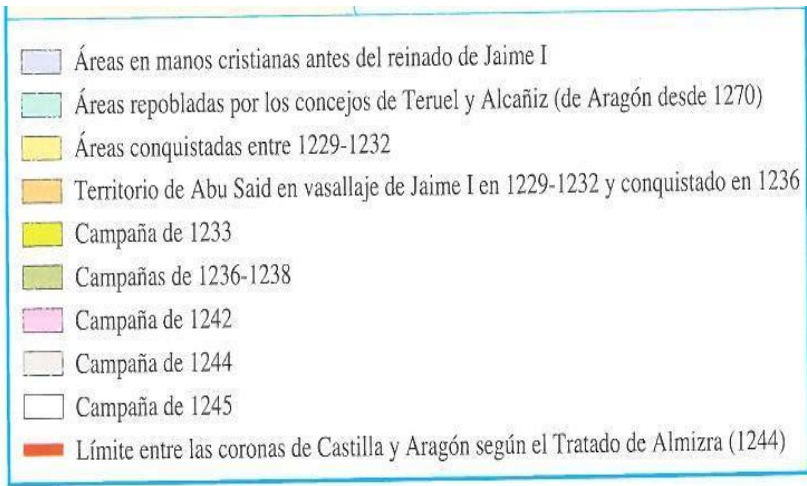
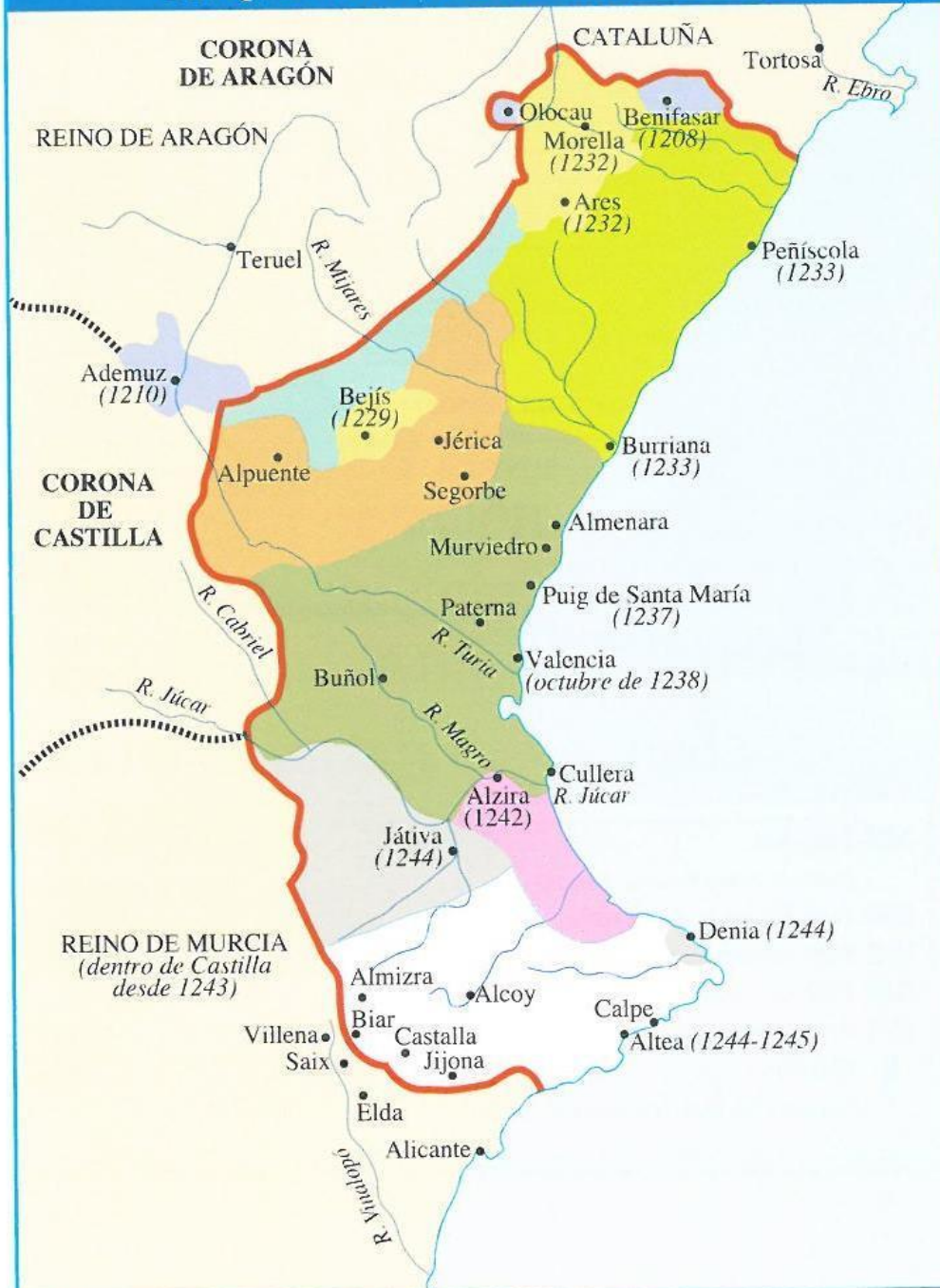
b) Les etapes de la conquesta

- Precedents: incursions d'Alfons el Cast (1172) i de Pere el Catòlic (1206) en el territori valencià, fins a arribar a la capital (botí).
- 1. Les primeres conquestes (1208-1233)
 - 1210 → Presa de Castellfabib, Ademús i Benifassà.
 - 1225 → Fracàs en el setge de Peníscola per Jaume I.
 - 1229 → Vassallatge d'Abu-Zayd a Jaume I.
 - 1231 → Reunió d'Alcanyís (1233): planificació de la conquesta.
 - 1231 → Presa de Morella per Balasc d'Alagó.
 - 1232 → Presa d'Ares per les milícies de Terol (Jaume I).
 - 1233 → Jaume I assumeix la direcció de la conquesta.
- 2. L'ocupació de Borriana i del nord del país (1233-1237)
 - 1233 → Setge i presa de Borriana.
 - 1233-1236 → Presa de Peníscola i de tot el territori al nord de Borriana.
 - 1236 → Incorporació de la zona en poder d'Abu-Zayd (centre a Sogorb).
 - 1236 → Corts generals en Montsó: coordinació i finançament de l'empresa.
 - 1237 → Butlles de la Croada expedides pel papat.

b) Les etapes de la conquesta

- 3. La conquesta de València i del centre del país (1237-1239)
 - 1237 → Presa del Puig: centre d'operacions.
 - 1237 → Batalla del Puig.
 - 1238 → Setge i presa de València.
 - 1238 → Treva de set anys (no respectada).
 - 1239 → Presa de Bairén i de Cullera: frontera al Xúquer.
- 4. La conquesta del sud (1239-1245)
 - 1239-1241 → Incursions sud del Xúquer.
 - 1242 → Presa d'Alzira.
 - 1244 → Tractat d'Almirra amb Castella: frontera a Biar-Busot.
 - 1244 → Presa de Xàtiva o de Dénia.
 - 1245 → Presa de Biar.
- La incorporació de les comarques meridionals (1296-1305)
 - 1296 → Jaume II, en guerra contra Castella, annexiona el Baix Segura (Cartagena).
 - 1304 → Sentència arbitral de Torrellas: reconeixement de l'annexió.
 - 1305 → Acords d'Elx → frontera amb el regne de Múrcia: al sud de Guardamar.
- Reajustaments fronterers: Aiora, Jumella, Cabdet...

CONQUISTA DE VALENCIA POR JAIME I

REINO DE MURCIA (1243-1264)

Llibre dels feits, 177

De com els de Borriana proposaren pactes al rei

I al cap de dos dies ells demanaren tractes; i digueren que, si els donàvem un mes de temps i no els havia socorregut el rei de València, rendirien la vila. I nós els diguérem que no els esperaríem ni tres dies:

- No us donarem un mes.

Així que, si no la volien rendir, calia que es preparassen per a la batalla, que pensaven prendre-la a desgrat seu. I després demanaren quinze dies. I nós els diguérem que no els els donaríem, ni quinze, ni huit ni cinc. I ells, que veren que era així, digueren que farien aquest pacte: que en deixàssem eixir les persones amb les robes que en poguessen traure, i ells rendirien la vila; i que això ho farien dintre cinc dies, per tal de preparar les seues coses. I que se n'anirien, si algú els guiava fins a Nules, i que nós havíem de jurar que ningú no els trencaria aquell guiatge, i que estarien estalvis i segurs fins a Nules. I els diguérem que adoptaríem un acord.

Llibre dels feits, 178

I l'acord fou aquest: que si hom tenia en compte les despeses que s'hi feien cada dia, i que aquell era el lloc per on el regne de València es podia guanyar millor que per cap altre, i tenint en compte, encara, que en entrar en la vila, hi podia haver grans enfrontaments entre catalans i aragonesos i molta altra gent estrangera que hi havia i, d'altra part, que hi havia molt de pa en la vila, el qual podria aprofitar a aquells que guardarien la frontera, que per això, i per moltes altres més coses, ens calia acceptar aquells tractes. I, així, fou acordat que n'eixissen tots dins quatre dies, amb el que poguessen emportar-se a les espatles i a les mans.

I d'aquesta manera conquerírem Borriana. I per tal que sàpien les gents quants homes hi havia a Borriana, entre homes i dones i infants, foren set mil trenta-dos. I el setge durà, abans que fos presa, dos mesos.

c) La colonització i les transformacions feudals

- L'establiment de colons cristians va afectar el cor de la xarxa urbana andalusí ▶ L'objectiu no es limitava a una mera ocupació política i militar del país i a una explotació fiscal de la societat musulmana.
- L'avanç de la conquesta va suposar, en molts casos, l'emigració de gran part de les capes dirigents, però també dels professionals en matèries com el dret.
- Tot açò provocà que la població romanent patira un procés de ruralització i les comunitats locals rurals es quedaren soles, amb cap defensa més que la pròpia i organitzada pels “vells” i notables de cadascuna.

c) La colonització i les transformacions feudals

- El territori va quedar distribuït en aquelles zones en què la monarquia exercia la jurisdicció de manera directa, conegut com el reialenc, i aquelles altres cedides pel rei a la noblesa i l'Església com a senyoriu.
- En els dos casos, la terra se cedia o en plena propietat (sobretot en el reialenc) o en possessió emfitèutica (en el senyoriu), fórmula que atorgava al camperol una disponibilitat àmplia sobre la terra rebuda (el domini útil).
- Les cartes pobles recollien una sèrie de condicions ▶ Als colons:
 - Entrega del casc urbà, el territori i els béns comunals del lloc.
 - Atorgava llibertats, privilegis, franqueses i garanties jurídiques.
 - Ratificava en la plena propietat o en la possessió emfitèutica de les terres i de les cases adquirides en el procés de repartiment o per compres posteriors.
 - Especificaven les càrregues fiscals a les quals estarien subjectes i/o de les quals estarien exemptes.
 - S'establia la norma legal per la qual s'haurien de regir com a comunitat (*fur*).
- *Llibre del Repartiment*: registre en el qual es relacionen els béns adjudicats als colons en el territori del reialenc.
 - Realitzat entre 1234 i 1249 a gran escala i de manera sistemàtica.
 - El repartiment es va produir mitjançant la distribució de les propietats (terres, cases, alqueries, etc.) entre els beneficiaris en "lots" més o menys uniformes en funció de la seua condició social i de la seua participació en la conquesta.

c) La colonització i les transformacions feudals

- Desarticulació i desfeta dels districtes castrals andalusins.
- Abandonament i desaparició de nombroses alqueries.
- Reubicació d'antigues alqueries amb desplaçaments de la població.
- Creació de nous nuclis i assentament dels colons cristians: *viles*.
 - Centres agrupats i de dimensions espacials més grans.
 - Centres amb un volum demogràfic més elevat.
 - Centres marcats per trets “urbans” (urbanisme).
 - Centres de nova fundació o d'aprofitament d'alqueries preexistents.
- Conseqüències: reducció del nombre total de assentaments rurals i concentració del poblament → de l'hàbitat dispers andalusí a l'hàbitat agrupat feudal → els colons s'assentaven en les ciutats i en les *viles*.
- Desnaturalització de l'espai agrari andalusí:
 - Canvis en la tipologia de cultius (cereals panificables, vinya).
 - Fragmentació del parcel·lari (menys intensa a les zones de regadiu).
 - Reordenació del paisatge rural (camins, molins, *partides*).
 - Readaptació dels sistemes hidràulics (séquies, canals de reg).

c) La colonització i les transformacions feudals

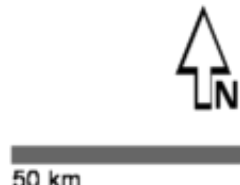
- Diversitat de situacions segons zones i cronologia. Va dependre de:
 - El model de conquesta → violenta, acord, capitulació...
 - El volum previ de població musulmana i el grau d'urbanització.
 - La permanència o no de contingents musulmans significatius en segons quines comarques → expulsió i/o emigració, població majoritària, deportacions internes...
 - En general: s'expulsà de manera immediata bona part de les classes dirigents i de les elits urbanes (les que no havien emigrat) → desarticulació social i política.
 - La conservació de les seues propietats, inicialment, excepte en zones com València i l'Horta.
 - La condició jurídica en la qual quedaven: d'esclaus a “semilliures”.
- Resistències pel deteriorament de la seua condició ▶ revoltes:
 - Revolta de al-Azraq en 1247-1259 (comarques centrals i meridionals).
 - Decret d'expulsió de tota la població musulmana del regne (1248). Tot i que no es va portar a terme → Δ emigració, expulsions, confiscacions, reubicacions...
 - Revolta general de 1275-1277 → deportacions massives de població musulmana cap a les zones muntanyoses de l'interior.

- Áreas de población musulmana
- Núcleos de población cristiana
- Regadíos promovidos por Jaime I
- Marjales y lagunas
- Operaciones de desecación (1270-1320)

J. Torró

- Fronteras en 1281
- Incorporado en 1305

c) La colonització i les transformacions feudals

- En tot cas, es va mantenir un volum important de població musulmana. Estimacions: abandonaren el país c. 60.000 persones d'un total de c. 180.000.
- ► Quedarien c. 120.000 musulmans davant d'una població cristiana de c. 50.000 persones (final s. XIII).
- Permanència no significa de cap manera continuïtat:
 - Població sotmesa i integrada en un ordre feudal de dependència, tant en el reialenc com en el senyoriu.
 - En el senyoriu → situació jurídica semblant a la d'autèntics “serfs” (adscripció a la terra, rendes servils, subjecció personal...).
 - Pèrdua del control sobre la terra → de la plena propietat a la “tinença” feudal.
 - Creació de “reserves” musulmanes, tant en el medi rural com en l'urbà:
 - “bosses” d'aljames rurals; moltes, continuadores de l'època anterior.
 - formació de moreries urbanes → reclusió en àrees acotades de la ciutat.
 - alqueries disperses a les hortes periurbanes: mà d'obra agrícola.
 - Ruptura de les estructures familiars i socials → desintegració interna de les antigues comunitats, sobretot a les zones més pròximes a les ciutats.